LISTOPAD 1989 A POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH

MICHAL LAMPARTER

Abstract in original language
Sametová revoluce způsobila podstatné změny v právu, to se týkalo také konfesního práva. Velké transformace zahrnovaly kvalitu i kvantitu práva. To se týkalo také práva veřejného i soukromého. Postavení duchovních se také velmi změnilo. Byla zrušena doktrína státního ateismu. Byli zrovnoprávněni lidé různých světových názorů. To vyvolalo potřebu nové akademické diskuse o lidských a občanských právech, včetně náboženské svobody. Tato diskuse obsahovala tradiční i moderní východiska. To přispělo k nové pluralitě v náboženství i v právu. Výše popsané změny nebyly ještě ukončeny. Jedná se tedy o živý proces. Jeho konec je tedy také možno učinit předmětem akademické debaty.

Key words in original language
Sametová revoluce; duchovní.

Abstract
The Velvet Revolution caused important changes in law, including confession law. Far reaching changes concerned quality and quantity of law. The same applies to public and private law. The role of clergy underwent a dramatic change to. The doctrine of state atheism was canceled. People of different worldview were made a new academic discussion of human and civil rights, including freedom of religion. This discussion included both traditional and modern viewpoints. This contributed to new plurality in religion and law. The Above described changes have not yet been finalized. It is an ongoing process. It is possible to make the ending of this process a topic of academic discussion.

Key words
Velvet Revolution; priests

POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH V PŘEDLISTOPADOVÉM ČESKOSLOVENSKU

Postavení duchovních v předlistopadovém Československu bylo právně upraveno rigidně a politicky pod doktrínou státního ateismu. Právně rigidní postavení vyplývalo ze státoprávní doktríny, která sledovala náboženství jako historicky překonaný jev. Náboženství se v mnoha případech jevilo jako historický přežitek předcházejících otrokářských, feudálních a kapitalistických historických dob. Ve spojení s politikou vyspělých západních zemí se pak náboženství jevilo jako součást třídního boje kapitalismu proti socialismu. Tato optika byla prezentována jako jediná správná a ideologové vládní státostrany jako jedinou možnou. Pluralitní pojetí oficiálně neexistovalo.

POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH A POLITICKÁ PARTICIPACE

Postavení duchovních mělo více dimenzí a v praxi bylo posuzováno podle vztahu ke státostraně KSČ. Kněží, kteří byli komunisty, byli výjimkou ve svém stavu, ale kolem roku 1948 existovali. Nejznámějším z nich byl Bohuš Černocký, který pomohl komunistům v kampani ve volbách v roce 1946. Silné postavení laiků v církvích a náboženských společnostech pak garantovalo poměrně silné postavení nekomunistických stran v Československu. Podle některých autorů pak laici katoličtí byli zvláště silně zastoupeni v Československé straně lidové, laici Československé církve v Československé straně národněsocialistické a laici Československé církve evangelické v Československé straně sociálnědemokratické. Postavení duchovních bylo v únorových dnech roku 1948 dáno podle předpisů z období Rakouska - Uherska a první ČSR.

POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH A PŘEDPISY LET 1948 - 1989

Předpisy období let 1948 - 1989 orientovaly postavení duchovních jako převodních pák světonázorové politiky KSČ. Církve však nejpozději od druhé poloviny padesátých let začaly zhodnocovat potenciál světonázorové odlišnosti. Zatímco v liberálním režimu církve a náboženské společnosti (dále jen CNS) kladly důraz na komunitární charakter svého působení, vědomí světonázorové odlišnosti rostlo s přibývajícími lety režimu KSČ a tvořilo protipól působení KSČ, které směřovalo k marginalizaci působení CNS.

RELATIVITA V NÁBOŽENSKÉ PARTICIPACI

V literatuře se někdy klade otázka, jak s vedle společnosti jako celku se komunisté chopili moci v zemi se silnou náboženskou kulturou v únoru 1948 a svoji výlučnou moc ztratili v listopadu 1989, kdy, jak dokládá sčítání v roce 1991, byla pozice CNS ve společnosti slabší. Takové výzkumy jakkoliv politologicky a kulturologicky zajímavé, musí vždy vedle celkové společenské situace zhodnotit i individuální orientaci jednotlivců na různých stupních společenského žebříčku a politického postavení.

DUCHOVNÍ ASPEKT PRÁVNÍ A POLITICKÉ KULTURY

V individuálních orientacích se právě projevuje vysoká míra plurality mezi jednotlivými CNS a jinými světonázorovými subjekty a také uvnitř jednotlivých CNS a světonázorových subjektů. Je zde též pluralita názorů na „úspěch" světonázorové politiky KSČ v letech 1948 - 1989. Existuje názor, že se KSČ podařilo vychovat národy Československa k bezvěrectví, stejně jako názor, že 40 let je krátká doba a KSČ tedy nemohla být během ní v uskutečňování bezvěrectví úspěšná. Tyto názory se musí podle názoru autora moderovat a proměnit je tak v názory reformní. Reformně sděleno výlučná vláda KSČ bezvěrectví spíše posílila, jak dokládají statistické údaje před a po období let 1948 až 1989. Opačný názor dokládá růst uvědomělosti věřících, zčásti i mimoděčný, který se zhodnotil v listopadových událostech roku 1989 a propůjčil jim i následujícím letem teistický ráz. Tento ráz existuje nejen uvnitř, ale i vně jednotlivých konfesí. V budoucí perspektivě pak může sehrát roli oživující entity jednotlivých institucí, vděčících za svou existenci lidskoprávní dimenzi. Náboženský kořen byl spíše v minulosti potlačován, jeho perspektiva však není vůbec marná už vzhledem k charakteru soudobé evropské kultury a její integrace.

TEISTICKÝ ASPEKT KULTURY

Teistický charakter středoevropské kultury má v České republice svobodný prostor nejen díky ústavní garanci náboženské svobody, ale i díky specifickému charakteru české náboženské kultury a subkultury. Sekularizace politického a právního myšlení potom definovala českou náboženskou kulturu především v části kořenů kultury jako celku a subkulturu jako její více či méně uvědomělou složku (participace na náboženských obřadech a podobně). Náboženský subsystém se tak jeví jako relativně nezávislý, navíc s přesahy do právního a politického subsystému.

ZMĚNY V POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH

Postavení duchovních se během posledních dvou staletí změnilo kvantitativně, kvalitativní změny jsou však menší. Hlavním cílem církví a náboženských společností bylo vedle udržení kulturního působení také ponechat si význam ve školství tak, jak jsme to mohli studovat na příkladu největší domácí Církve římskokatolické v pojetí arcibiskupů Kordače, Berana a Tomáška. Navíc po získání nezávislosti Československa se mohly duchovně-společenské subjekty vrátit k národním tradicím. Duchovní prvek pak se mohl stát oživením v kultuře i školství.

VÍRA A ATEISMUS

Nová moderní situace dala vyniknout novému světonázorovému stylu modernímu ateismu. Ateismus nebyl v minulosti ničím novým, ale skrýval se jako názorový oponent vládnoucímu teismu. V nové době se však ateismus propracoval k pojmu nadčlověka (fašismus, nacismus) a nadtřídy (socialismus, komunismus). Konstrukce politických systému chápaných jako překonání svobody a demokracie postavila náboženství do zcela jiného světla. Idealistický světový názor duchovních zůstal mimo jiné osvobozen

od hrátek s mocí a stal se objektem mocenského působení. Duchovní se staly představiteli náboženských společností, chápaných jako partikulární oproti celému společenskému, politickému a právnímu systému. Představitelé náboženství stáli pojednou před zjevem totalitních ideologií. Nárok na jednotlivce uplatňovaly totalitní ideologie totalitně a to nutilo představitele náboženství do partikulárních postojů.

PARTIKULARISMUS NÁBOŽENSKÝCH SUBKULTUR

Nábožensko-sociální partikularismus, který byl na Západě předznačen reformací, nabyl v období vládních totalitních ideologií zvláštního postavení. Bránil se většímu proniknutí totalitních ideologií do čistě materialistických pozic. Idea Boha se stala nežádoucí proti nadčlověku a nadstraně.

REPRESE TOTALITNÍCH REŽIMŮ

Postavení duchovních se stalo podobné mučednickému postoji. Důsledné pojetí náboženských povinností totiž připravilo cestu k trestu od vládnoucího totalitního režimu. Trestající režim spojoval represi s novou nadčlověčí nebo nadstranickou nadějí.

PROMĚNA DUCHOVNÍ PARTICIPACE

Po listopadu 1989 se postavení duchovních proměnilo. Jan Pavel II. V listu Stý rok připomněl negativní vztah Katolické církve k systému materialistických ekonomických a politických hodnot. Také ostatní církve připomínali své demokratické tradice, stejně jako náboženské společnosti.

OTEVŘENÍ VEŘEJNÉHO PROSTORU V PLURALITNÍM SLOVA SMYSLU

Církve a náboženské společnosti vstoupili do veřejného prostoru. Obnovilo se jejich spojení s akademickou sférou. Staly se nově zjevnými jejich kulturní základy.

DUCHOVNÍ A KŘESŤANSKÁ HNUTÍ

Základními charakteristickými znaky pro postavení duchovních se staly charismatické znaky každého jednoho z nich, pluralitní přístup při realizaci postavení duchovního a konečně atmosféra duchovní obnovy národa, daná náhle se šířícím hnutím.

POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH V NOVÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ

Postavení duchovních je nyní charakterizováno novou právní úpravou konfesního práva. Konfesní právo již zejména vychází z polistopadové situace. Pro církev odloučenou od státu má zásadní význam i nový občanský zákoník, který charakterizuje přechod církve na demokratické principy. Soukromoprávní charakteristika církví a náboženských společností se však

míjí s charakteristikou celého tohoto příspěvku. Byla by spíše námětem na jinou konferenci a jiný konferenční příspěvek.

Literature:

- Pavel Žáček - Mluvit pravdu a nic nezamlčet Protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989, Praha 2013
- Michail Gorbačov - Můj život Vzpomínky a zamyšlení, IKAR Praha 2014
-

Contact – email

m.lam@seznam.cz